

KABDEBÓ LÓRÁNT

Klasszikus magyar író a színpadon

Határ Győző *A ravatal* című komédiája

Egyik kerek számú születésnapján, amikor a Miskolci Egyetem díszdoktorává avatta, elvittük megmutatni a felújított Miskolci Nemzeti Színházat a nagy írónak. Üres nézőtér. De mi a színpadra vittük fel, majd fényt kapott az enyhén felhúzott függöny elé kikísért néző, aki elkezdte a hanghatásokat próbálgatni. Megtetszett neki a szituáció, elővette egyik drámakötetét, és némely részletet felolvasott. Csak úgy játszásiból. Majd pedig elkomorodott. Nagy művészt kétszer láttam elkomorodni életemben: Barcsay Jenőt, akinek megmutatták az évtizedek óta ott pompázó Hincz Gyula-falrajzot az egyetemen, a maga csodálatos mozaikját pedig deszkák között raktározva méltatlan helyen fedezte fel. Csak ennyit mondott: „Ha én egyszer egy ilyen falfelületet kaphatnék!” El se ment az avatására. (Azóta persze a Könyvtár előcsarnokának nemzetközi hírességeknak mutogatott díszel! Csak később tudtam lecsalogatni a mestert Zsidai Jóska barátommal, a könyvtár igazgatójával, aki akkor Terplán Zénó, az egyetem ma már mitikus hírű valahai professzora és egyik vezetője társaságában nagy reverenciával fogadta.) És aztán hallottam Határ Győző sóhaját: annyi drámát írtam, és bár egyszer be is mutatnának közülük legalább egyet. Milyen jó lenne ezen a színpadon! Milyen „kevés”, milyen sokat jelenthetett volna e nagy embereknek életük során. Erre gondoltam, amikor megkaptam Bucz Hunor társulatának, a Térszínháznak a meghívását.

Gondolom, Győző is örült volna, ha hallja a szövegeket, a rendezői ötleteket, amint a maguk tűzijáték-szerű forgatagában elszorakoztatták a nézőket. És közben el is gondolkoztatták. Lehet, hogy akik nem jöttek el, azokat maga a cím riasztotta el. *A ravatal*. És hát egy szép glancolt koporsót szemlélni egész előadás alatt? Persze, meg lehet ezt is szokni. Hiszen mindnyájan így élünk ezen a földön. Végességünk tudatában. És így bohóckodunk, szellemeskedünk, gyilkolunk másokat, ugyanakkor szeretünk, szeretni akarunk, és dolgozunk is. Szóval: élünk. Ágálunk az élet színpadán, ahogyan azt a régiek mondták volt. Nos, ez az élet színpada vibrált itt egy előadás idejére.

Bűn és bűnhődés – visszhangozza az előadás Dosztojevszkij sugallatát és a rendező ötletességét. Mert hát, kedves nézők, bűnösök vagyunk, akár a többi nép, bűnösök vagyunk, akár a többi emberek. Persze, kis bűn – kis büntetés; nagy bűn... hát, ki tudja, milyen büntetés. Mert ha kiszámítjuk, egy Hitler–Sztálin formátumú tömeggyilkos is legfeljebb csak élete 4%-ában tömeggyilkos. A többiben éli a maga természetes és nem bűnös mindennapi életét. És ezt a mindennapi életet mutatja be ez a tűzijáték, ahol a bűnös sem bűnös, az ítélet-végrehajtó sem végrehajtó, a nézőközönség is „hajlik, mint a nád”, hol ezt élteti, hol azt.

Élni tudni kell. Vajon tényleg lehet ezt tudni? A színpad két oldalán van két természetes, semmivel nem törődő lény: egy vízárús cigánylány (Szamosvári Gyöngyvér) és egy öreg székely atyafi (Szabó János). Az egyik a *Bibliából* kikeresett, vízzel kapcsolatos szavakkal árulja a friss-üdítőnek feltüntetett vizet – netán az „élet vizét”? A másik oldalon az öreg székely mint az élet közhelyeit durrogatja a legismeretesebb közhelyeket. Poénokat? Vagy élettapasztalatokat? Ez a két eltalált figura az élet színpada itt. Az általuk rögzített körülmények között élünk. Kell élnünk. Mert ha ők elnémulnának, akkor a tömeggyilkosok győznének. Akkor tragikus lenne ez az életmenet. De amíg ők megszólalhatnak, amíg megvan a lehetőségük az Édentől Keletre keretbe foglalni ezt az idevetült életet, addig megmarad a játéktér. Addig él az emberiség. Ők az igazi természetes emberek: primitívek, földszagúak, felszínesek – mégis a leginkább képesek az élet értelmét megmagyarázni ezzel a mindennapisággal a számunkra. Pedig közben ott sűröl mindnyájunkat egy maszkos balett-táncos, maga a halál angyala. Hajlékony, kedves mozgású, mindenkire figyel, mindenkit kísér. A mozdulatlan ravatal kiegészítője a mozgékony emberkísérő. Meg sem szólal, mégis uralja a terepet, adja a darab metafizikumát (Mímes [lélektükör] – Vajai Flóra). A testi léttel szemben a szellemi csodát. Ők hárman a darab háromszögelési pontjai. Ebben a keretben játszanak az emberek a maguk bűneivel és mégsem bűnhődéseikkel. Ragyogóan összefogott színpadképen (Perger László), pontosan kiszámított világítási effektusokkal (Mészöly Géza), jellegzetes jelmezekkel jellemeket alakítva és átalakítva (Horner Anikó), nagyszerűen működő koreográfiával szinte a szöveget visszhangosítva, egyben alig észrevehetően az előadáshoz simuló zenével (Bucz Magor), amely valójá-

ban a metafizika mozgékonyaságának, balettszerűségének kiegészítője.

Kezdődik egy hullá árverésével, amelyet a legnagyobb téttel maga a gyilkos vesz meg, ezzel magára véve egyúttal a temetés procedúrájának végigvitelét (Csuka János). Mintha Auerbach lipcei pincéjében, a Faustban mulatoznánk, ahol Mefisztó vezényel – inkább asszisztál hozzá! –: „eladó az egész világ” (Árverező tanácselnök – Turi Bálint). A temetést fel lehet váltani szeretkezéssel, és minden pénzért megvehető, kikerülhető, elérhető (Valószínűtlenségi Kifogás [frigid szépség domina] – Papp Annamária; Filoméla, az áldozat lánya [szemérmes-buja] – Tímár Tímea). Csak egy nem: a hullá feltámasztása. Hiába jelenik meg Heródes Apostol (Kovács J. István), mint *Az ember tragédiája* római színében a mulatozó haladók között Péter Apostol, itt valami hiányzik a Feltámadáshoz. Hiányzik az „eszme”. Amíg a 100%-os életben képtelenek a résztvevők a 4% bűnüket a maga súlyosságában vállukra venni, addig hiába élnek a cigánylány és a székely öreg földjén, hiába vezetné őket a szellem metafizikája: ugyanolyan tehetetlenek, mint Heródes Apostol, és ugyanolyan hullák, mint a koporsó erőlködve fel-felemelkedni akaró bábuja.

Aki az életében a maga adódó bűnének súlyát nem tudja értékelni, addig a büntetést sem veheti magára.

Gyilkos – Csuka János, Heródes Apostol – Kovács J. István, Mimes (Lélektükör) – Vajai Flóra

Gyilkos és Mimes (Lélektükör)

Tengenek-lengenek, mint Villon akasztott figurái a szélben, Szász Endre metszeteiben. Sem életük, sem haláluk. Senkihez nem tartoznak, senkivel nem kapcsolódnak. Lengenek és üzletelnek a saját ravataluk körül. Temetetlen halottak, vagy inkább halott temetetlenek, ahogy a rendező itt meglepetti nagyszerű ötletelésével előttünk.

Határ Győző játszik a szavakkal, versszerű dallammal mondja a figurákból kilehelve a semmit, Bucz Hunor pedig ezeknek a szavaknak szöveget ad a szájába, lengeti előttünk. És hirdetik mindketten: ébresztő, ébredjetek. Az igazi metafizika: mindenki ébredjen bűnének formátumára. Vegye magára a büntetését. Akkor találkozhat azzal, aki minden mozdulatát árnyékként kíséri. Akkor már nem mögötte táncolna, hanem egyesülhetnének. De ez, itt, most, ezen a színpadon: lehetetlen. Pedig van rá lehetőség. Ezt a lehetőséget adta emlékül Bucz Hunor rendezése. Ezzel a lehetőséggel térhetünk vissza mindennapi életünkbe, amelyből ki szeretnénk licitálni magunkat. Lehetne? Lehet!

Páskándi után Határ Győző. Elfeledésre ítélt színpadi szerzők? Bucz Hunor rendezőként csodát tesz: a szójáték és szövegezés mestereit színpadra segíti, élő színpadot ad át nézőinek, felkelti érdeklődésüket, és nem engedi önmagukban távozni. Velük eresztí a metafizikát: vegyétek magatokra bűneiteket, mert ennek súlyát megérezve lehettek csak élő emberek.